

OPINIOWANIE BIEGLYCH W ASPEKCIE PENITENCJARNYM

Zagadnienie opiniowania biegłych w wymiarze sprawiedliwości jest zjawiskiem powszechnie znanym. Zarówno w postępowaniu cywilnym, karnym, jak i administracyjnym oraz przed organami administracji możliwe jest powołanie biegłego, tj. osoby o specjalistycznej, a właściwie poszerzonej i wszechstronnej wiedzy w danym przedmiocie w celu sporządzenia opinii na potrzeby danego postępowania. Oczywiście jest, iż zakres opinii uzależniony jest od potrzeb danego postępowania. W postępowaniach karnych organa wymiaru sprawiedliwości, jak i prokuratury oraz policji mają prawo powołać biegłego do sporządzenia opinii w danym przedmiocie. Specjalność biegłego zależy od potrzeb postępowania, ale może dotyczyć opiniowania zarówno o źródłach dowodowych osobowych, jak i rzeczowych.

Kodeks postępowania cywilnego a także karnego i administracyjnego przewiduje, iż w sprawach wymagających wiadomości specjalnych są powoływani biegli do wydania opinii¹ w danym przedmiocie. Ustawy

¹ Art. 278 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego: „W wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru może wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii”;

art. 84 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego: „Gdy w sprawie wymagane są wiadomości specjalne, organ administracji publicznej może zwrócić się do biegłego lub biegłych o wydanie opinii”;

art. 193 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego: „Jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego albo biegłych”

nie zawierają definicji wiadomości specjalnych, jedynie doświadczenie i ogólna wiedza, zasady logiki wskazują potrzebę stosowania opinii biegłych. W nielicznych przypadkach ustawy wprost wskazują, kiedy niezbędne jest uzyskanie opinii biegłych:

- badanie prawdziwości dokumentu²,
- oględziny z udziałem biegłych³,
- badanie krwi i grupowe badanie krwi⁴,
- badanie psychiatryczne, psychologiczne i/lub neurologiczne i wysłuchanie osoby, której dotyczy wnioski o ubezwłasnowolnienie⁵,
- zniesienie współwłasności gospodarstwa rolnego przez podział w naturze⁶,
- przyjęcie do depozytu kosztowności⁷,
- oszacowanie wartości ruchomości i nieruchomości, w przypadku prawa komornika⁸ czy zarządcy⁹,
- ustalenie treści prawa obcego lub obcej praktyki sądowej albo istnienia wzajemności¹⁰,
- tłumaczenia¹¹,
- ocena stanu zdrowia psychicznego, w tym ustalenia, czy czyn oskarżonego został lub nie został popełniony w warunkach wyłączenia lub znacznego ograniczenia zdolności rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem i że stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwala lub nie na udział w postępowaniu i prowadzenie

i odwołujący się do niego art. 42 § 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia.

² Art. 254 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

³ Art. 292 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

⁴ Art. 307 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

⁵ Art. 547, 553, 554 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, podobnie art. 561 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego – zezwolenie na zawarcie małżeństwa przez osobę psychicznie chorą lub z niedorozwojem umysłowym.

⁶ Art. 619 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

⁷ Art. 693⁴ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

⁸ Art. 853, art. 866², art. 901, art. 910⁴, art. 948 w zw. z art. 813 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

⁹ Art. 1064¹¹, art. 1064¹⁷ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

¹⁰ Art. 1143 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

¹¹ Art. 204 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, art. 265 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

obrony w sposób samodzielny i rozsądny, którą to opinię sporządza biegły psychiatra, jak i ocena stanu zdrowia badanego¹²,

- przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego lub pokrzywdzonego w obecności biegłego psychologa¹³,
- przesłuchanie świadka, jeżeli istnieje wątpliwość co do jego stanu psychicznego, stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego postrzeżeń, z udziałem biegłego lekarza lub psychologa¹⁴,
- badania przy użyciu środków technicznych¹⁵,
- stosowanie środków technicznych przy oględzinach, przesłuchaniach i innych czynnościach¹⁶,
- oględziny ciała, zwłok¹⁷.

Jednakże jak wskazuje judykatura, doktryna i doświadczenie zawodowe¹⁸, dowód z opinii biegłych przeprowadzany przez sąd jest wykorzystywany nie tylko w oznaczonych sytuacjach wskazywanych w ustawach, ale i w sytuacjach, kiedy – jak zostało zapisane w ww. ustawach – jest to niezbędne dla wyjaśnienia szczególnych okoliczności, kiedy wiedza szczególna jest niezbędna dla wyjaśnienia istoty czy istotnych okoliczności sprawy, np.: czy roboty budowlane zostały prawidłowo wykonane, zgodnie z projektem, czy użyte materiały budowlane były właściwej jakości na potrzeby danego obiektu budowlanego, czy zawalenie budowanego obiektu nastąpiło na skutek błędu ludzkiego, czy też okoliczności niezależnych, a tym samym czy można dopatrywać się znamion czynu karnego, czy jest podstawa dochodzenia roszczeń na gruncie cywilnym. W innych sprawach można powoływać biegłych: biegłego antropologa, który stwierdzi, czy postać na nagraniu jest tą samą, która została oskarżona, ewentualnie do wytypowania z podejrzanych właściwej osoby, lub biegłego grafologa, aby rozpoznał, kto nakreślił podpis pod dokumen-

¹² Art. 202, art. 203, art. 215, art. 79 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, w zw. z art. 17 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, art. 31 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny; art. 21, art. 42 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia.

¹³ Art. 185a i art. 185c ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego.

¹⁴ Art. 192 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego.

¹⁵ Art. 193, art. 199a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego.

¹⁶ Art. 205, art. 206 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego.

¹⁷ Art. 208, art. 209 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego.

¹⁸ Autor jest praktykującym adwokatem.

tem (np. wekslem, pożyczką), czy nie jest on sfałszowany. Wymienianie przykładów, w jakich sprawach lub do jakich kwestii można powoływać biegłych, jest materia na odrębną monografię, bo takich sytuacji jest nieskończenie wiele.

Dodać jedynie należy, że jednymi z najbardziej znanych opinii wydawanych przez biegłych są te wydawane na potrzeby orzekania w przedmiocie poczytalności lub jej ograniczeniu lub niepoczytalności sprawcy w chwili czynu penalizowanego w kodeksie karnym¹⁹, kodeksie wykroczeń²⁰, kodeksie karno-skarbowym²¹ i innych ustawach wskazujących na odpowiedzialność karną sprawcy²² za popełniony czyn.

Zdzisław Papierkowski już w 1947 roku pisał, że nie można rozdzielać prawa karnego od psychologii. Uznał, iż rozpatrywanie zagadnień prawnokarnych dotyczących jednostki i społeczeństwa w oderwaniu od psychologii jest nienależytym sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości²³. Obecnie nie będzie niepoprawne nazwanie patologią wymiaru sprawiedliwości orzekania, zwłaszcza na gruncie prawa karnego, bez stosowania instytucji biegłego, ale nie tylko z zakresu psychologii i psychiatrii do opiniowania stanu zdrowia psychicznego podejrzanego, oskarżonego, obwinionego, a nawet świadka czy pokrzywdzonego, ale także z zakresu pozostałych specjalności: medycyny czy innych.

* * *

Istotnym zagadnieniem jest korzystanie z opinii biegłych w postępowaniu karnym, ale nie tylko w postępowaniu w przedmiocie rozpozna-

¹⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U.2016.1137 t.j. ze zm.

²⁰ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz.U. 2015.1094 t.j. ze zm.

²¹ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz.U.2016.2137 t.j. ze zm.

²² zob.: Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz.U.2016.487 t.j. ze zm.; Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, Dz.U.2012.576 t.j. ze zm.; Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych, Dz.U.2015.298 t.j. ze zm.; Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych, Dz.U.2015.2139 t.j. ze zm.; Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz.U.2016.224 t.j. ze zm.; Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, Dz.U.2013.856 t.j. ze zm.; Ustawa z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych, Dz.U.2016.391 t.j. ze zm.; Ustawa z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych, Dz.U.2016.722 t.j. ze zm.; Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy Dz.U.2016.1666 t.j. ze zm.

²³ Z. Papierkowski, *Co prawo karne zawdzięcza psychologii?*, Lublin 1947, z. 22.

nia popełnia czynów zabronionych, ale już po prawomocnym skazaniu oskarżonego.

Możliwość zasięgnięcia opinii biegłego, zwłaszcza lekarza biegłego w systemie penitencjarnym, jest dość duża, a w większości przypadków bezwzględnie wymagana.

Przed wszystkim system penitencjarny odnosi się do odbywania kar pozbawienia wolności, ale dołączyć tu należy także odbywanie kary pozbawienia wolności w zamian orzeczonej kary grzywny czy ograniczenia wolności przez sąd penitencjarny.

Opinii biegłych możemy zasięgać w postępowaniu:

- o zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności osoby wobec której orzeczono warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności,
- o zamianę kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na karę ograniczenia wolności albo na karę grzywny,
- o zmianę orzeczonej kary grzywny na pracę społecznie użyteczną lub karę pozbawienia wolności, czy też z kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności,
- o odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności,
- o udzielenie przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności,
- podczas odbywania kary pozbawienia wolności, w zakresie jej wykonania, np. o zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego i inne wymienione w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy²⁴.

W systemie penitencjarnym opiniowanie biegłych przybiera inny zakres niż w postępowaniu w przedmiocie rozpoznania czynów zabronionych. Przed wszystkim przodują opinie biegłych o aktualnym stanie zdrowia, w tym także opinie psychiatryczno-psychologiczne.

* * *

W postępowaniu w przedmiocie zarządzenia wykonania kary zawieszanej zgodnie z art. 75 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny²⁵ lub zamiany kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na karę ograniczenia wolności albo na grzywnę na podstawie art. 75a k.k. w przypadku fakultatywnego zarządzenia wykonania kary

²⁴ Dz.U.1997.90.557 ze zm., dalej: k.k.w.

²⁵ Dz.U.2016.1137 t.j. ze zm., dalej: k.k.

udowodnienie, że uchylenie się od uiszczenia grzywny, od dozoru, wykonania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych, środków kompensacyjnych lub przepadku wymaga nie tylko ustalenia obiektywnych faktów co do przyczyn ich niewykonywania, ale także tego, że nie było ono zawinione, celowe, uzasadnione szczególnymi okolicznościami. Udowadnianie tych ostatnich okoliczności może w sytuacjach tego wymagających nastąpić przez biegłego w wydanej opinii, lub opinii wydanej przez właściwy podmiot. Biegły z zakresu medycyny może potwierdzić, że stan zdrowia uniemożliwił skazanemu pracę zarobkową w celu uzyskania niezbędnych środków finansowych na spłatę grzywny i innych zobowiązań finansowych czy też odbywanie, wykonanie orzeczonych obowiązków, środków karnych, środków kompensacyjnych. Niewątpliwie nie wszystkie orzeczone obowiązki czy środki karne znajdują usprawiedliwienie przy ich naruszeniu, jak chociażby zakaz przebywania w określonym środowisku i w okolicy, w której znajdują się dzieci. Sąd Najwyższy uznał, że stwierdzenie, iż skazany w okresie próby nie płaci nałożonej na niego grzywny, wymaga nie tylko ustalenia, że grzywna nie została uiszczona, ale także, iż skazany mógł grzywnę zapłacić bez narażenia siebie i swoich bliskich na taki uszczerbek w zaspokojeniu podstawowych potrzeb, który usprawiedliwiałby nieuiszczenie grzywny²⁶, m.in. ze względu na przeciwwskazania zdrowotne²⁷. Sąd Najwyższy powoływał się na młody wiek i brak przeciwwskazań zdrowotnych jako jedne z przesłanek do uznania naganności uchylenia się od zapłaty grzywny²⁸, *a contrario* w orzecznictwie przyjęło uważać się, iż właśnie podeszły wiek czy zły stan zdrowia uniemożliwiający pozyskiwanie środków finansowych może stanowić w zależności od okoliczności sprawy uzasadnienie do uchylenia się od uiszczania grzywny czy od innych obowiązków²⁹. Sąd Najwyższy uznał także, że posiadanie innych osób na utrzymaniu może uzasadnić brak zapłaty grzywny w terminie, chociaż w tym wypadku wydaje się, że do oceny, jaka kwota jest niezbędna do utrzymania osób pozo-

²⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2003 r., III KK 187/03.

²⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 r., V KK 301/10.

²⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 r., V KK 301/10.

²⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2004 r., III KK 92/04; Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 r., V KK 301/10; Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1974 r., IV KRN 17/74; Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 lipca 1980 r., V KRN 146/80; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 października 2005 r., II AKzW 641/05.

stających na utrzymaniu skazanego, wystarczy matematyczne wyliczenie sądu w związku z jego doświadczeniem i zasadami logiki, a nie specjalista z tego zakresu³⁰. Niemniej jednak nie można wykluczyć, iż skazany, jego obrońca, inne strony postępowania złożą wnioszek o dokonanie niezbędnej analizy przez biegłego z zakresu finansowości, a indywidualne okoliczności danej sprawy przesądzą o zasadności tegoż wniosku lub sąd przeprowadzi go z urzędu. Te bowiem okoliczności zdaniem judykatury uzasadniają, że niewywiązanie się z obowiązku uregulowania zadłużenia alimentacyjnego spowodowane przyczynami obiektywnymi, niezależnymi od sprawcy, nie mogą stanowić przesłanki uzasadniającej zarządzenie wykonania zawieszanej kary pozbawienia wolności na podstawie art. 75 § 2 k.k.³¹ podobnie i art. 75a k.k.

Analogicznego uzasadnienia w opiniach biegłych poszukiwać należy w sprawach o zmianę orzeczonej kary grzywny na pracę społecznie użyteczną lub karę pozbawienia wolności albo z kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności. Zamiana grzywny na pracę społecznie użyteczną na podstawie art. 45 k.k.w. jest zawsze fakultatywna i uwarunkowana zgodą skazanego; bez jego zgody Sąd może jedynie zarządzić wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności na podstawie art. 46 k.k.w. Ponadto do jej dokonania wymagane jest uznanie przez sąd, iż taka zamiana nie będzie uznana za niemożliwą lub niecelową, inaczej bowiem sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności³². Przy wykazaniu niecelowości lub niemożliwości zamiany kary grzywny na pracę społeczne, a raczej przy wykazaniu celowości i możliwości takiej zamiany, zamiast zamiany na karę pozbawienia wolności możliwe byłoby posłużenie się opinią biegłych. Takim przykładem może być uzyskanie opinii chociażby w zakresie stanu zdrowia skazanego, który to umożliwia wykonywanie pracy społecznej, ale nie sprzyja odbywaniu przez niego kary pozbawienia wolności, a nawet ją uniemożliwia. Niecelowość takiej zamiany na karę pozbawienia wolności też można by próbować wykazać, posiłkując się opinią biegłych, jak chociażby celowość pracy zarobko-

³⁰ Zob.: Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 r., V KK 301/10; Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1974 r., IV KRN 17/74; Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 lipca 1980 r., V KRN 146/80; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 października 2005 r., II AKzw 641/05.

³¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2004 r., III KK 92/04.

³² Art. 45 i art. 46 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

wej w celu utrzymania rodziny i spłaty zobowiązań z wyroku, pomimo iż niskie zarobki i koszty utrzymania uniemożliwiają niezwłoczną spłatę. W praktyce jednak, co potwierdza orzecznictwo sądów, opinii biegłych w postępowaniu penitencjarnym zasięga się w praktycznie tylko co do stanu zdrowia skazanego.

* * *

Częściej z instytucji biegłego i jego opinii lub opinii specjalisty korzysta się przy postępowaniach w przedmiocie odroczenia kary, zwłaszcza kary pozbawienia wolności³³ i przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności³⁴. Sąd może odroczyć wykonanie kary grzywny na podstawie art. 49 k.k.w., ograniczenia wolności na podstawie art. 62 k.k.w. i pozbawienia wolności na podstawie art. 150 k.k.w. i art. 151 k.k.w., a w tym ostatnim przypadku na podstawie art. 153 k.k.w. orzec przerwę w jej odbywaniu po spełnieniu przesłanek ustawowych. W przypadku fakultatywnych podstaw do odroczenia kary grzywny, ograniczenia wolności czy pozbawienia wolności można odroczyć karę, o ile jej natychmiastowe wykonanie spowodowałoby względem skazanego lub jego rodziny zbyt ciężkie skutki³⁵ i o ile sąd uzna to odroczenie za celowe³⁶. W takim przypadku sąd ma obowiązek ustalić w oparciu o zebrane dowody, czy przesłanki te zostały spełnione. Dowody powinny wykazać stan majątkowy skazanego, jego zarobki, sytuację rodzinną, stan zdrowia, wykształcenie i zawód w powiązaniu z możliwościami zarobkowymi, rynkiem pracy i wysokością oferowanych zarobków³⁷. Te okoliczności, zwłaszcza dotyczące stanu zdrowia, mogą wymagać opinii biegłego. Z doświadczenia

³³ Art. 150 i 151 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

³⁴ Art. 153 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

³⁵ Zob.: art. 49 § 1 i art. 62 § 1 ustawy dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

³⁶ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 14 września 2011 r., II AKzw 865/11.

³⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 14 września 2011 r., II AKzw 865/11; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 26 maja 2010 r., II AKzw 395/10; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 5 listopada 2008 r., II AKzw 854/08; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 sierpnia 2003 r., II AKz 608/03; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2015; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2016; L. Sługocki, *Kara grzywny samoistnej i jej wykonanie*, Warszawa 1984.

życiowego nadmienić należy, iż kara grzywny w przeważającej większości przypadków, o ile nie zawsze, jest rozkładana na raty. Natomiast uważa się, iż ciężka choroba nie stanowi samoistnej przesłanki odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności, jak i grzywny; taka choroba skazanego powinna być rozpatrywana w ramach przesłanek odroczenia wskazanych w art. 62 § 1 i 49 § 1 k.k.w.³⁸.

Taka przesłanka mogłaby być także spełniona w przypadku choroby ojca, matki oraz choroby babki i konieczności stałej opieki nad nią, ale już niekoniecznie, jeśli w rodzinie pozostaje jakaś osoba, która może się opiekować babką i pozostałymi członkami jej rodziny³⁹. Jeżeli choroba członka rodziny czy potwierdzenie konieczności opieki wymaga weryfikacji, sąd może przeprowadzić dowód z opinii biegłego. Aczkolwiek pewne okoliczności można przyjąć z doświadczenia życiowego i zasad logiki, jak: konieczność sprawowania opieki nad starszą osobą, podobnie jak i nad małym dzieckiem lub dzieckiem niepełnosprawnym, osobą upośledzoną umysłowo, osobą niepełnosprawną wymagającą opieki i pomocy osób trzecich, w tym osobą niezdolną do samodzielnej egzystencji. W powyższym zakresie jednak sąd będzie wymagał do uznania takich okoliczności za uzasadniające zastosowanie instytucji odroczenia kary lub przerwy – stosownej dokumentacji medycznej, zaświadczeń o niepełnosprawności i jej stopniu, a w przypadku niewystarczających dokumentów lub ich braku sąd będzie mógł przeprowadzić dowód z opinii z wywiadu kuratora na potwierdzenie podnoszonych okoliczności. Dopiero w przypadku poważnych wątpliwości sąd będzie zasięgał opinii biegłego na okoliczność, czy osoby trzecie są w takim stanie, że wymagają opieki skazanego. Niemniej jednak to skazany winien wykazać stosowną inicjatywę dowodową, bowiem sąd dokonuje oceny w ramach okoliczności i materiału dowodowego przedstawianego we wniosku skazanego. Do pozostałych okoliczności, które mogą być uznane jako spełniające przesłankę „ciężkich skutków dla skazanego i jego rodziny”, można zaliczyć także konieczność wykonania pilnych prac budowlano-remontowo-konserwatorskich domu mieszkalnego, które mogą wymagać potwierdzenia opinią biegłego, czy prac polowych w posiadanym gospodarstwie rolnym, ewentualnie potrzebę zapewnienia rodzinie środków do życia, zwłaszcza

³⁸ K. Postulski, op.cit.

³⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 czerwca 2004 r., II AKzw 299/04.

jeśli skazany jest jedynym żywicielem rodziny, chociażby z uwagi na chorobę innych najbliższych, uniemożliwiającą im zarobkowanie, a także na ciężę partnerki, okres po urodzeniu dziecka, które to okoliczności będą wymagały potwierdzenia w opinii kuratora, lekarza czy ostatecznie biegłego właściwej specjalności. Za to zbędny jest dowód z opinii biegłego na okoliczność dokończenia pewnego etapu nauki i zdania końcowych egzaminów⁴⁰.

Jak podają komentatorzy, także i inne okoliczności mogą być zaliczone jako uzasadniające odroczenie odbywania kary, zwłaszcza kary pozbawienia wolności, jak potrzeba uregulowania spraw zawodowych, majątkowych, osobistych, konieczność wykonania prac ogrodniczych, prac konserwatorskich czy budowlanych, których niewykonanie niekoniecznie stanowi zagrożenie dla domu i jego domowników, ale ich pozostawienie w niedokończonym stanie może spowodować znaczne szkody i doprowadzić do ciężkich skutków dla skazanego i jego rodziny⁴¹, ukończenie rozpoczętej pracy z zakresu wykonywanego dzieła, jak dokończenie umowy o dzieło z zakresu budowy⁴², tych jednak nie potwierdza judykatura – jak chociażby brak uzasadnienia dla odroczenia czy przerwania wykonania kary pozbawienia wolności z uwagi na trudności w prowadzeniu gospodarstwa rolnego, które podobnie jak i innego rodzaju przedsiębiorstwo można zarządzać i prowadzić także przez osoby najemne bądź zaniechać prowadzenia go, gdy nie ma takiej możliwości⁴³, czy konieczności spłaty zobowiązań finansowych⁴⁴. Sądy przyjęły zasadę ograniczenia przesłanek, które mogą stanowić podstawę do odroczenia kary, jedynie do tych, które spełniają warunek likwidacji zbyt ciężkich, tj. cięższych niż typowe skutków, jakie niesie za sobą pozbawienie wolności dla skazanego lub/i jego rodziny⁴⁵, i z tej perspektywy dokonują oceny indywidualnych okoliczności danej sprawy, a czasem takie spełnienie przesłanek może wykazać jedynie biegły. Takich przesłanek nie spełnią zwyczajne trudności

⁴⁰ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 13 października 2004 r., II AKz 837/04.

⁴¹ K. Postulski, op. cit.

⁴² S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. V, Warszawa 2014.

⁴³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 września 2000 r., II AKz 344/00.

⁴⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 15 grudnia 2010 r., II AKz 845/10.

⁴⁵ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 19 maja 2010 r., II AKz 354/10.

i niedogodności wynikające z nieobecności skazanego wobec konieczności odbycia przez niego kary pozbawienia wolności⁴⁶.

Podobnego, acz celowego uzasadnienia należy się doszukiwać w podstawach udzielenia przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności na podstawie art. 153 § 2 k.k.w., w którym dokonano zapisu o ważnych względach rodzinnych lub osobistych, przemawiających za jej udzieleniem. Orzecznictwo podkreśla przy tym, iż „ważnych względów rodzinnych lub osobistych” nie można mylić z naturalnymi skutkami odbywania kary o charakterze izolacyjnym, tj. pozbawienia wolności, a do takich należy pogorszenie zarówno sytuacji materialnej członków rodziny skazanego, na których utrzymaniełożył przed osadzeniem, jak również ich stanu psychicznego, co odnosi się zwłaszcza do małoletnich dzieci, które nie rozumieją przyczyn rozłąki z ojcem i cierpią z tego powodu⁴⁷, a także separacja od rodziny, w tym niemożliwość stworzenia więzi rodzinnych z małżonką poślubioną w czasie odbywania kary pozbawienia wolności przez skazanego oraz niemożność wykonywania remontu w domu⁴⁸. Oczywiście jest bowiem, iż dotyka to znakomitą większość rodzin osób osadzonych w zakładzie karnym. Ważne względy rodzinne i osobiste należy rozumieć jako sytuacje skrajne, chociażby takie gdy odbywanie przez skazanego kary pozbawienia wolności pozbawiałoby jego najbliższych jakichkolwiek źródeł utrzymania czy wsparcia⁴⁹, co niewątpliwie wymaga potwierdzenia w materiale dowodowym, a ostatecznie w opinii biegłego, np. ciężki stan zdrowia pozostałych czy pozostałego członka rodziny, którego to stan uniemożliwia zarobkowanie na najbliższych skazanego, w tym małoletnich lub niepełne osoby starsze, czy potrzeba opieki nad nimi. Przesłanki udzielania przerwy w odbywaniu kary powinny być zatem interpretowane ściśle jako uwzględniające wyjątkowe sytuacje, gdy skazany nie może odbywać kary pozbawienia wolności ze

⁴⁶ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 19 maja 2010 r., II AKzw 354/10; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 września 2009 r., II AKzw 758/09.

⁴⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 kwietnia 2016 r., II AKzw 333/16.

⁴⁸ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 lutego 2016 r., II AKzw 68/16.

⁴⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 kwietnia 2016 r., II AKzw 333/16.

względów: zdrowotnych bądź humanitarnych⁵⁰; a nie każda choroba stanowi taką przeszkodę w świetle art. 153 § 1 i 2 k.k.w.; czy trudności rodzinnych, które wskazują, iż ich poprawienie nastąpi dzięki obecności skazanego i jego osobistym staraniom⁵¹. Przerwa w odbywaniu kary pozbawienia wolności ma bowiem zawsze charakter celowy⁵² – jej celem jest, jak zostało to wskazane w orzecznictwie, likwidacja zbyt ciężkich (cięższych niż typowe) skutków, jakie niesie za sobą pozbawienie wolności dla skazanego lub jego rodziny, a nie odwlekanie w czasie zwyczajnych trudności i niedogodności płynących z wykonania kary pozbawienia wolności, jakie dotyczą również bliskich osób skazanych⁵³.

Drugą możliwość udzielenia przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności ustawodawca przewidział nie tylko w sytuacji, gdy przemawiają za nią ważne względy rodzinne lub osobiste⁵⁴, ale także gdy chodzi o wypadek losowy⁵⁵. Judykatura uznała za spełniające taką przesłankę zdarzenie nagle o charakterze wyjątkowym, losowym, jak: śmierć⁵⁶, pożar, powódź, klęska żywiołowa, ale już nie trudna sytuacja rodzinna skazanego/ej⁵⁷, w tym zapewnienie stałej opieki matce i córce⁵⁸. Uzasadniającym zdarzeniem losowym przemawiającym za wcześniejszym udzieleniem przerwy skazanej może być urodzenie dziecka i konieczność sprawowania nad nim osobistej opieki, co wynika z art. 153 § 2 k.k.w. w zw. z art.

⁵⁰ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 14 stycznia 2016 r., II AKzw 1136/15.

⁵¹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 września 20014 r., II AKzw 1002/14.

⁵² Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 września 20014 r., II AKzw 1002/14; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 14 września 2015 r. II AKzw 844/15.

⁵³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 9 września 2014 r. II AKzw 1008/14.

⁵⁴ Art. 153 § 2 ustawy dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

⁵⁵ Art. 153 § 3 ustawy dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

⁵⁶ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 21 lipca 2015 r., II AKzw 1178/15.

⁵⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 9 grudnia 2005 r., AKzw 785/05; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 czerwca 2002 r. AKz 363/02; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 9 kwietnia 2008 r. AKzw 374/08 oraz Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 13 sierpnia 2008 r., II Akzw 976/08.

⁵⁸ Postanowienie Sądu Okręgowego w Słupsku z dnia 23 listopada 2016 r., III Kow 1351/16.

151 § 3 k.k.w.⁵⁹, czy wypadek dziecka skutkujący jego pobytem w stanie ciężkim w szpitalu, a następnie śmiercią⁶⁰.

Nie można tu pominąć sprawy rozpoznawanej przed Trybunałem Sprawiedliwości – Giszczak przeciwko Polsce⁶¹, w której zostało orzeczone, iż odmowa zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego w celu złożenia wizyty choremu członkowi rodziny (ciężko rannej córce, przebywającej w szpitalu w stanie ciężkim) lub uczestnictwa w jego pogrzebie stanowi ingerencję w prawo do poszanowania życia rodzinnego⁶² i naruszenie art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁶³. Jak zauważył Trybunał, wobec złożenia przez skazanego wniosku o udzielenie przerwy na zobaczenie ciężko rannej córki, można było skazanemu udzielić przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności na podstawie art. 153 k.k.w. (ale w niniejszej sprawie Sąd odmówił jej udzielenia) lub wobec wątpliwości (skoro tak negatywną prognozę wydał zakład karny wobec postawy skazanego, jak i popełnionego przestępstwa, za które odbywał karę) przynajmniej zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego w celu odwiedzenia córki w szpitalu, jak i na udział w pogrzebie na podstawie art. 141a k.k.w.⁶⁴. Jeśli Sąd miał wątpliwości w przedmiocie spełnienia przesłanek konieczności odwiedzenia córki, mógł uzyskać taką informację o stanie zdrowia dziecka ze szpitala lub powołać biegłego na tę okoliczność. Zapewne opinia biegłego, a nawet informacja lekarza, utwierdziłaby Sąd w zasadności udzielenia przerwy na spotkanie z umierającą córką, a przynajmniej udzielenia zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego na jej widzenie.

W celu uniknięcia wątpliwości interpretacyjnych ustawodawca wprost przewidział w art. 151 § 1 zdanie drugie ustawy dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy⁶⁵ możliwość odroczenia kary pozbawie-

⁵⁹ Postanowienie Sądu Okręgowego w Słupsku z dnia 23 listopada 2016 r., III Kow 1351/16.

⁶⁰ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29 listopada 2011 r. Giszczak v Polska Skarga nr 40195/08; ust 36, 38.

⁶¹ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29 listopada 2011 r. Giszczak v Polska Skarga nr 40195/08; ust 36, 38.

⁶² Podobnie: Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 listopada 2002 r. Płoski v Polska, nr 26761/95, ust. 32.

⁶³ Dz.U.1993.61.284.

⁶⁴ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29 listopada 2011 r. Giszczak v Polska Skarga nr 40195/08; ust 36, 38.

⁶⁵ Dz.U.1997.90.557 ze zm.

nia wolności wobec ciężarnej lub skazanej w okresie 3 lat po urodzeniu dziecka, jeżeli skazana samotnie sprawuje opiekę nad dzieckiem⁶⁶. W pierwszym przypadku wymagane są jedynie: dokumentacja medyczna potwierdzająca stan ciąży, zaświadczenie lekarza, ostatecznie opinia lekarza, a w odniesieniu do sprawowania opieki nad dzieckiem – opinia kuratora sądowego lub innej osoby bądź zeznania świadków.

Powyższe przesłanki mogą być spełnione i sąd może odroczyć wykonanie kary pozbawienia wolności, jeśli skazany nie spełnia przesłanek do obligatoryjnego odroczenia wykonania kary, tj. w wypadku choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby uniemożliwiającej wykonywanie tej kary⁶⁷. Ustawodawca w § 2 art. 150 k.k.w. wprowadził wyjaśnienie, jak należy rozumieć termin „ciężka choroba”, przewidziany w art. 150 § 1 k.k.w. jako taki stan skazanego, w którym umieszczenie go w zakładzie karnym może zagrażać życiu lub spowodować dla jego zdrowia poważne niebezpieczeństwo⁶⁸. Zdaniem judykatury ciężka choroba w rozumieniu art. 150 § 1 i 2 k.k.w. przepisu to taka, która uniemożliwia wykonanie kary⁶⁹, gdyż jej nieleczenie albo leczenie dostępne w warunkach zakładu karnego może zagrazić życiu skazanego lub spowodować poważne niebezpieczeństwo dla jego zdrowia w wypadku osadzenia go w zakładzie karnym⁷⁰. Termin ten odnosi się także do chorób psychicznych⁷¹.

Co więcej, uznanie choroby za ciężką w rozumieniu art. 153 § 3 k.k.w. nie może opierać się wyłącznie na nazwie choroby stwierdzonej u skazanego albo też czasie jej trwania, ale na podstawie aktualnego stanu klinicznego skazanego, ostrości przebiegu procesów patologicznych

⁶⁶ Art. 151 ustawy dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U.1997.90.557 ze zm.

⁶⁷ Art. 150 § 1 ustawy dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U.1997.90.557 ze zm.

⁶⁸ Szerzej: K. Postulski, *Stan zdrowia skazanego w aspekcie zdolności do odbywania kary pozbawienia wolności*, Prok. i Pr. 2015, nr 7–8, s. 154–158; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1975 r., IV KR 7/75; L. Niedzielski, *Glosa do wyroku SN z dnia 12 stycznia 1977 r.*, II KR 371/76, OSP 1978, z. 3, poz. 57; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 1976 r., II KR 167/76; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1983 r., II KR 191/83.

⁶⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 23 czerwca 2014 r., II AKzw 702/14; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 18 stycznia 2006 r., II AKzw 871/05.

⁷⁰ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 10 lutego 2016 r., II AKzw 1286/15.

⁷¹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 14 lutego 2001 r., II AKz 496/00.

prowadzących do poważnych zmian czynnościowych i organicznych⁷². Jednakże judykatura, doktryna, opinia społeczna, a przede wszystkim zasada prewencji – stoją na stanowisku, iż skoro skazany dokonał czynu przestępczego i została za to orzeczona kara, to za ten czyn winien tę dolegliwość polegającą na odbyciu kary ponieść. Dlatego tak skrupulatnie za każdym razem są badane przesłanki udzielenia przerwy czy odroczenia wykonania kary pozbywania wolności. I tak Sąd Apelacyjny w Lublinie uznał, iż stwierdzenie istnienia u skazanego ciężkiej choroby nie przemawia jeszcze za koniecznością udzielenia mu przerwy obligatoryjnej na podstawie art. 150 § 1 k.k.w., bowiem winny być spełnione wszystkie przesłanki łącznie, w tym niemożliwość wykonywania kary, przez co należy rozumieć zagrożenie życia skazanego lub spowodowanie dla jego zdrowia poważnego niebezpieczeństwa w przypadku pobytu w zakładzie karnym⁷³. Niewątpliwie tylko biegły, ewentualnie specjalista z dużym doświadczeniem zawodowym, jest w stanie odpowiedzieć na podstawowe pytanie, czy stan zdrowia osadzonego jest na tyle ciężki, iż uzasadnia ocenę jako ciężką chorobę skazanego. Drugim pytaniem będzie, czy zatem w takim przypadku życie lub zdrowie skazanego jest zagrożone dalszym przebywaniem w warunkach więziennych. Opiniujący winien wyjaśnić czy nieudzielenie przerwy lub choćby zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego tak chorego skazanego może stanowić zagrożenie dla życia skazanego i jego zdrowia czy też jednak w warunkach więziennych pomimo ciężkiej choroby więzienna służba zdrowia jest w stanie zapewnić należytą opiekę.

Zważyć bowiem należy, iż więziennictwo posiada także szpitale, w których można prowadzić leczenie i terapię psychiatryczną, ale oczywiście nie każdy rodzaj leczenia czy terapii, jak i przede wszystkim zabiegów i operacji, możliwy jest do przeprowadzenia. W tym zakresie Sąd niewątpliwie rozpatruje kwestię możliwości leczenia skazanego w szpitalu więziennym i w tym celu może, a nawet musi zasięgnąć opinii biegłego lekarza, psychiatry, psychologa na okoliczność, czy taką terapię można przeprowadzić w warunkach więziennych, jak i czy takie leczenie jest niezbędne dla życia i zdrowia skazanego i czy winno być przeprowadzo-

⁷² Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 15 czerwca 2012 r., II AKzw 581/12.

⁷³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 15 czerwca 2012 r., II AKzw 581/12.

ne natychmiastowo, czy też może być odroczone w czasie. Jak bowiem zauważył Sąd Apelacyjny w Krakowie, skoro zdrowie skazanego nie było zagrożone z uwagi na wykonywanie kary, a przeciwnie – miał on odpowiednią opiekę lekarską i miał nawet zapewnioną dietę (wyżywienie) stosowną do jego schorzenia, a w razie potrzeby mógł być umieszczony w specjalistycznym szpitalu więziennym, to nie było żadnych powodów, by przerywać wykonanie kary⁷⁴.

Nie można też pominąć faktu, iż Sąd może zarządzić przerwę w odbywaniu kary na zabieg czy operację, która nie jest możliwa do przeprowadzenia w warunkach więziennych, na podstawie art. 153 k.k.w. albo skazany może uzyskać zezwolenie na przeprowadzenie zabiegu lub operacji na zewnątrz zakładu karnego w trakcie odbywania kary po uzyskaniu właściwego zezwolenia na podstawie art. 141a k.k.w. – pod dozorem lub samodzielnie. Potwierdził to Sąd Apelacyjny w Katowicach⁷⁵, orzekając – co prawda w przedmiocie utrzymania tymczasowego aresztowania, iż jego przedłużenie nie oznacza, że oskarżony zostanie pozbawiony możliwości poddania się planowanemu zabiegowi, ponieważ z informacji uzyskanej od Zastępcy Kierownika Oddziału Chirurgii Urazowo-Ortopedycznej Szpitala Powiatowego wynika, że w przypadku uzasadnionej przyczyny – a taką stanowi tymczasowe aresztowanie, zabieg oskarżonego może odbyć się w terminie późniejszym, bez utraty miejsca w kolejce oczekujących pacjentów, o ile biegli nie zadecydują, iż jest uzasadnione przeprowadzenie zabiegu niezwłocznie. W takiej zaś sytuacji od wyników opinii biegłych co do stanu zdrowia skazanego lub oskarżonego wydawanej każdorazowo w indywidualnej sprawie uzależnione jest, czy niezbędne będzie wykorzystanie środków prawnych, które pomimo utrzymania stosowania tymczasowego aresztowania czy odbywania kary umożliwią jednostce poddanie się zabiegowi. Sąd w opisywanej sprawie uznał, iż o ile przedmiotowe zezwolenie może być udzielone jedynie na czas nieprzekraczający 5 dni, o tyle – jak wskazał biegły – nie można wykluczyć, że jest to wystarczający czas na przygotowanie oskarżonego do zabiegu, jego przeprowadzenia, a także chociażby do częściowej opieki po jego wykonaniu. Ponadto Sąd Apelacyjny w Katowicach w omawianej spra-

⁷⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 10 kwietnia 2001 r., II AKz 198/01.

⁷⁵ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 31 lipca 2014 r., II AKa 485/14.

wie uznał, iż w pozostałym okresie po przeprowadzeniu zabiegu opieka może być sprawowana przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności, chyba że zachodziłaby – zdaniem lekarzy lub biegłych – nagła potrzeba udzielenia specjalistycznych świadczeń zdrowotnych niemożliwych do przeprowadzenia w podmiotach więziennych. W tym ostatnim przypadku, zdaniem Sądu, dyrektor odpowiedniej jednostki penitencjarnej ma możliwość skierowania tymczasowo aresztowanego do zakładu opieki zdrowotnej poza aresztem śledczym na podstawie § 31 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania⁷⁶. Ponadto Sąd wskazywał, iż w razie uprawomocnienia się wyroku sądu I instancji i ewentualnego wdrożenia kary pozbawienia wolności do wykonania uzyskanie statusu osoby odbywającej karę pozbawienia wolności umożliwi oskarżonemu ubieganie się o przerwę w karze z uwagi na względy zdrowotne na podstawie art. 150 ustawy dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy⁷⁷.

Dlatego też w przypadkach rozpoznawania wniosku o odroczenie odbywania kary czy przerwę w odbywaniu kary ze względów zdrowotnych na podstawie art. 150 k.k.w. sąd najczęściej zwraca się do biegłych o opinię w przedmiocie stanu zdrowia skazanego, koniecznego leczenia, czasu jego przeprowadzenia, możliwości odłożenia w czasie, warunków, jakie winny być spełnione do uzyskania właściwego leczenia, oraz tego, czy szpitale i lecznice w jednostkach penitencjarnych są w stanie przeprowadzić leczenie skazanego, tak by jego prawa zostały zapewnione. Jak bowiem zauważył Sąd Apelacyjny w Krakowie, dolegliwości zdrowotne, na które skazany powołuje się dla uzasadnienia wniosku o udzielenie mu przerwy, muszą być taką ciężką chorobą, która uniemożliwia wykonanie kary w świetle art. 150 § 1 k.k.w.; znaczy to, że jej nieleczenie albo leczenie dostępne w warunkach zakładu karnego może zagrozić życiu skazanego lub spowodować poważne niebezpieczeństwo dla jego zdrowia

⁷⁶ Dz.U.2016.2290; w sprawie rozpoznawanej przez Sąd Apelacyjny w Katowicach, II AKa 485/14 w postanowieniu z dnia 31 lipca 2014 r. Sąd zastosował obowiązujące w dacie wydania postanowienia § 27 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 roku w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania, Dz.U.2003.152.1494.

⁷⁷ Dz.U.1997.90.557 ze zm.

w wypadku osadzenia go w zakładzie karnym⁷⁸. Niestety sądy nie są też skłonne za każdym razem powoływać biegłych do oceny stanu zdrowia skazanego, a poprzestają na świadectwie o stanie zdrowia skazanego sporządzonym w zakładzie karnym przez pracującego tam lekarza, uznając je za wiarygodne źródło wiedzy o stanie zdrowia oskarżonego⁷⁹. Jak bowiem bezsprzecznie rozstrzygnąć, czy próby samobójcze skazanego oraz stosowanie autoagresji są przeprowadzane w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej i jako takie nie mogą być akceptowane, bo mogą prowokować do podejmowania kolejnych prób samobójczych jako przynoszących korzyść⁸⁰, czy też stanowią objaw ciężkiej choroby psychicznej niemożliwej do leczenia w warunkach więziennych? Tylko biegły lub doświadczony specjalista, a nie jedynie lekarz więzienny, zapewne bez właściwej specjalizacji, jest w stanie prawidłowo ocenić takie zachowania i stan zdrowia skazanego.

W związku z powyższym nie zgadzam się z taką bezwzględną postawą judykatury, mówiącą o świadectwie o stanie zdrowia chorej wydane przez lekarza więziennego z innego zakresu medycyny niż dana jednostka chorobowa jest wystarczające w każdej sytuacji. Uważam bowiem, iż zaświadczenie o stanie zdrowia winno być wydane przez lekarza właściwej specjalności, który o ile nie ma statusu biegłego, powinien mieć skończoną specjalizację w danej dziedzinie i przynajmniej rok praktyki po uzyskaniu specjalizacji. Zgodnie bowiem z § 16 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 roku w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności⁸¹ opinię o stanie zdrowia osoby pozbawionej wolności sporządza lekarz podmiotu leczniczego na podstawie badania lekarskiego, z uwzględnieniem danych zawartych w dokumentacji medycznej, na potrzeby m.in. postępowania o uchylenie tymczasowego aresztowania lub udzielenie przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności z powodu stanu zdrowia. W rozporządzeniu nie ma jednak mowy o – nawet w miarę możliwości – sporządzaniu opinii przez lekarza specjalistę w da-

⁷⁸ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 10 lutego 2016 r., II AKz w 1286/15.

⁷⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 lutego 2016 r., II AKz w 61/16.

⁸⁰ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 listopada 2010 r., II AKz w 1156/10.

⁸¹ Dz.U.2012.738.

nej dziedzinie, a jedynie przez lekarza podmiotu leczniczego jednostki penitencjarnej. Nie ma też żadnych wymogów co do specjalizacji takiego lekarza, co oznacza, że może on mieć uprawnienia do leczenia, ale bez specjalizacji. Można zaś przyjąć za judykaturą, iż jedynie gdy nie ma podstaw do kwestionowania rzetelności tego zaświadczenia albo potrzeby dokładniejszego zbadania stanu zdrowia skazanego przez biegłego odpowiedniej specjalności, zaświadczenie takie jest wystarczające, by ocenić stan zdrowia skazanego⁸², ale będzie to miało miejsce moim zdaniem wtedy, gdy lekarz podmiotu leczniczego jednostki penitencjarnej ma stosowne doświadczenie, specjalizację, ewentualnie dokumentację medyczną wystawioną przez właściwej specjalności lekarzy specjalistów.

Jest to według mnie niezbędne do zachowania podstawowych praw człowieka wobec każdej jednostki, w tym prawa do życia, humanitarnego traktowania, a brak właściwej opieki zdrowotnej może być potraktowany jako naruszający Konstytucję, zapewniającą prawo do życia⁸³, ochrony zdrowia⁸⁴, zakazującą dyskryminacji i wprowadzającą zasadę równości⁸⁵, a także prawa wynikające z Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁸⁶, które podobnie stanowią, że nikt nie może być poddany torturom lub niehumanitarnemu bądź poniżającemu traktowaniu⁸⁷. Prawa i zakazy te dotyczą wszystkich ludzi i nie ma przyzwolenia na ich naruszanie z uwagi na fakt, iż chory jest przestępcą odbywającym orzeczoną karę lub podejrzanym o popełnienie czynu karalnego.

Dlatego też za trafne, jako nienaruszające podstawowych praw człowieka, uważam rozstrzygnięcia sądów, w których zasięgano opinii biegłych przy ocenie podstaw do odroczenia wykonania kary na podstawie art. 150 k.k.w., art. 151 k.k.w., udzielenia przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności na podstawie art. 153 k.k.w. w zw. z art. 150 lub nawet 151 § 1 k.k.w. Takie stanowisko zostało uznane za właściwe przez sądy, m.in. przez Sąd Apelacyjny w Krakowie, który niejednokrotnie uznał, iż

⁸² Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 maja 2006 roku, II AKz w 321/06; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 23 czerwca 2014 r., II AKz w 702/14.

⁸³ Art. 38 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U.1997.78.483.

⁸⁴ Art. 68 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U.1997.78.483.

⁸⁵ Art. 31 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U.1997.78.483.

⁸⁶ Dz.U.1993.61.284.

⁸⁷ Art. 2, 3 i 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Dz.U. 1993.61.284.

uzasadnianie wniosku o przerwę w karze stwierdzeniem choroby psychicznej wymaga oceny opartej na wiedzy specjalnej biegłych psychiatrów, a w takim razie wymaga opinii wydanej co najmniej przez dwóch biegłych tej specjalności⁸⁸. Uznaje się, iż brak zasięgnięcia opinii co do stanu zdrowia skazanego, w tym stanu zdrowia psychicznego, stanowi, a przynajmniej powinien stanowić, podstawę do ponownego rozpoznania sprawy dla przeprowadzenia dowodu z opinii takich biegłych⁸⁹.

Jednocześnie jednak judykatura stoi na stanowisku, iż przyczyną dopuszczenia, na podstawie art. 193 § 1 w zw. z art. 202 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego⁹⁰, dowodu z opinii dwóch biegłych psychiatrów⁹¹ musi być uzasadniona wątpliwość co do stanu psychicznego sprawcy w chwili orzekania, zdiagnozowana jako choroba psychiczna z art. 150 § 2 z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy⁹², uzasadniająca udzielenie skazanemu przerwy w karze lub odroczenie jej wykonania, a nie sam stan niepoczytalności w czasie popełnienia czynu⁹³. A taką wątpliwością nie może być: sam fakt stwierdzenia niepoczytalności czy jej ograniczenia u oskarżonego w jednej sprawie, a skazanego na karę pozbawienia wolności w innej sprawie, w której nie stwierdzono niepoczytalności sprawcy w trakcie czynu, samo zgłoszenie dolegliwości ani korzystanie z konsultacji psychologicznych⁹⁴ czy też przyjmowanie narkotyków lub nadużywanie alkoholu⁹⁵. Natomiast jeśli już skazanemu udzielono przerwy w odbywaniu kary lub odroczone jej wykonanie z powodu choroby psychicznej, to sąd winien obligatoryjnie dopuścić dowód z opinii dwóch biegłych psychiatrów na podstawie art.

⁸⁸ Zob. Postanowienie z dnia 27 marca 2007 r., II AKzW 189/07; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 stycznia 2015 r., II AKzW 34/15; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 lutego 2016 r., II AKzW 54/16.

⁸⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 stycznia 2015 r., II AKzW 34/15; Postanowienie z dnia 27 marca 2007 r. II AKzW 189/07.

⁹⁰ Dz.U.2016.1749 ze zm.

⁹¹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 stycznia 2005 r., II AKzW 859/04.

⁹² Dz.U.1997.90.557 ze zm.

⁹³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 lutego 2016 r., II AKzW 54/16.

⁹⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 27 lutego 2013 r., II AKa 150/13; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2013 r. – III KK 150/13; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 lutego 2016 r., II AKzW 54/16.

⁹⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2014 r. – II KK 366/13.

202 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego⁹⁶ w zw. z art. 1 § 2 z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy⁹⁷, przy dalszym wniosku o odroczenie wykonania kary czy o dalszą przerwę w karze. Takie stanowisko zajął w rozpoznawanej sprawie Sąd Apelacyjny w Krakowie, uznając, iż skoro skazanemu udzielono przerwy w odbywaniu kary z powodu choroby psychicznej, „ostrych wielopostaciowych zaburzeń psychotycznych z objawami schizofrenii”, to badając, czy stan zdrowia nadal uniemożliwia wykonywanie przezeń kary, sąd okręgowy powinien był dopuścić dowód z opinii dwóch biegłych psychiatrów, zwłaszcza że wniosek o dalszą przerwę odrzucił, więc orzekł na niekorzyść skazanego⁹⁸.

Z drugiej strony należy uznać za uzasadnione stanowisko, iż gdyby sądy w odniesieniu do każdej nowo wskazywanej jednostki chorobowej powoływały biegłych lekarzy specjalistów, psychiatrów i psychologów, to przeciągałoby to proces w przedmiocie odroczenia wykonania kary, czy udzielenia przerwy i narażało na duże koszty, podczas gdy skazani wykorzystywaliby taką możliwość. Trudno nie zgodzić się bowiem ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie, że nie jest powinnością sądu wykazywać specjalnymi badaniami bezpodstawność każdej wątpliwości co do stanu zdrowia skazanych na pozbawienie wolności, jaka zostanie zgłoszona, by uniknąć odbywania zasłużonej kary⁹⁹. Sąd uznał, iż gdyby w każdym przypadku sięgać po opinie biegłych medyków, postępowanie wykonawcze zostałoby obezwładnione sprawdzaniem tych kolejno zgłaszanych dolegliwości¹⁰⁰. Za trafne należy uznać zatem stanowisko, iż opinia biegłego jest potrzebna, gdy sąd poweźmie wątpliwość wymagającą rozstrzygnięcia w oparciu o wiedzę specjalną, a dla respektowania konstytucyjnego prawa skazanych do ochrony zdrowia wystarczające będzie zwykłe badanie lekarskie przy przyjęciu do zakładu karnego bądź późniejsze usługi więziennej służby zdro-

⁹⁶ Dz.U.2016.1749 ze zm.

⁹⁷ Dz.U.1997.90.557 ze zm.

⁹⁸ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 listopada 2014 r., II AKz w 1293/14.

⁹⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 maja 1999 r., II AKz w 245/99.

¹⁰⁰ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 maja 1999 r., II AKz w 245/99.

wia¹⁰¹. Nie można przy tym pominąć faktu, iż na lekarzu ciąży obowiązek dbania o dobro pacjentów, ich leczenia i wydawania zaświadczeń zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą medyczną, a jednocześnie za zaniebdania, a zwłaszcza celowe zaniebdania, może być pociągnięty do odpowiedzialności; ponadto przysięga Hipokratesa wiąże każdego lekarza bez względu na leczoną osobę. Dlatego taki lekarz winien wydać opinię zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą i interesem pacjenta, ze wskazaniem swoich wątpliwości co do kategorycznej diagnozy.

* * *

Istotne jest, że cała dokumentacja skazanego jest przesyłana przez sąd dyrektorowi zakładu karnego lub aresztu śledczego, gdy wyrok jest kierowany do wykonania, wiele bowiem zależy od tego, czy wobec danego skazanego była wydana jakakolwiek opinia o jego stanie zdrowia. Jest to pierwsza przesłanka do konieczności korzystania z opinii biegłych, lekarzy, psychologów, psychiatrów przy wykonywaniu kary, zwłaszcza pozbawienia wolności. Dlatego też zostało uregulowane, iż wszelkie odpisy orzeczeń i opinii lekarskich oraz psychologicznych, w tym stwierdzających u skazanego uzależnienia od alkoholu, środków psychotropowych i odurzających, a także informacje dotyczące popełnienia określonych przestępstw w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych są przekazywane odpowiedniemu organowi wskazanemu do wykonywania orzeczenia¹⁰². Te informacje są niezbędne do prawidłowego wykonywania kary i podejmowania jednostkowych decyzji wobec osadzonego.

Dla dodatkowego zabezpieczenia interesów i praw osadzonych o konieczności posłużenia się opinią lekarzy czy psychologów, czyli także specjalistów w danej dziedzinie, mówią wybrane przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy¹⁰³.

Opinii lekarza lub psychologa należy zasięgnąć w przypadku matki pozbawionej wolności, sprawującej stałą i bezpośrednią opiekę nad dzieckiem lub chcącej ją sprawować w przedmiocie zasadności z punktu widzenia względów wychowawczych lub zdrowotnych dziecka oddzielenie go od matki albo przedłużenia lub skrócenia przewidzianego w ustawie

¹⁰¹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 maja 1999 r., II AKz 245/99.

¹⁰² Art. 11 § 1, 2 i 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

¹⁰³ Dz.U.1997.90.557 ze zm.

okresu możliwości przebywania dziecka wraz z matką w przygotowanych do tego zakładach karnych na życzenie matki do ukończenia przez nie trzeciego roku życia¹⁰⁴. Opinia w tym przedmiocie jest przedstawiana sądowi rodzinnemu do wydania decyzji w tym przedmiocie.

Pozytywna opinia lekarza umożliwi skazanemu, poprzez zezwolenie dyrektora zakładu karnego, otrzymanie paczki z lekami (których wydawanie odbywa się na zasadach ustalonych przez lekarza), jak i dokonywanie dodatkowych zakupów artykułów żywnościowych i częstsze otrzymywanie paczek ze względu na stan zdrowia skazanego¹⁰⁵. Także lekarz lub inna upoważniona osoba wykonująca zawód medyczny w podmiocie leczniczym dla osób pozbawionych wolności wydaje opinię, że otrzymane w paczce artykuły żywnościowe nie nadają się do spożycia¹⁰⁶.

Stan zdrowia skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności stanowi uzasadnienie dla wielu podejmowanych decyzji wobec skazanego, najczęściej w jego interesie i dla jego dobra. Dyrektor zakładu karnego czy aresztu nie jest władny samodzielnie podejmować decyzji dotyczącej zdrowia osoby odbywającej karę, dlatego ustawodawca w celu ochrony zdrowia i życia skazanego, a także aresztowanego, zapewnia w ten sposób, że prawa człowieka są przestrzegane.

Tym bardziej zatem uzasadniona jest ustawowo zapewniona możliwość leczenia poza zakładem karnym u innego lekarza, bowiem w szczególnie uzasadnionych przypadkach dyrektor zakładu karnego, po zasięgnięciu opinii lekarza zakładu karnego, może zezwolić skazanemu, na jego koszt, na leczenie przez wybranego przez niego innego lekarza czy inny podmiot leczniczy dla osób pozbawionych wolności oraz na korzystanie z dodatkowych leków i innych wyrobów medycznych¹⁰⁷.

Opinia psychologiczna jest niezbędna, by komisja penitencjarna pozbawiła możliwości nauczania ponadobowiązkowego jedynie w przypad-

¹⁰⁴ Art. 87 § 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

¹⁰⁵ Art. 113 § 4 i 7 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

¹⁰⁶ Art. 113 § 6 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

¹⁰⁷ Art. 115 § 6 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

ku stwierdzenia przeciwwskazań uniemożliwiających spełnienie przez osadzonego wymagań edukacyjnych¹⁰⁸.

Pisemna opinia lekarza lub psychologa jest niezbędna przed wymierzeniem osadzonemu kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej na okres do 28 dni w zakresie możliwości jej odbycia przez niego¹⁰⁹ czy kary dyscyplinarnej pozbawienia możliwości otrzymania paczek żywnościowych albo dokonywania zakupów artykułów żywnościowych lub wyrobów tytoniowych¹¹⁰ i pozbawienia korzystania z własnego wyżywienia¹¹¹ wobec osób, którym ze względu na stan zdrowia zezwolono na dokonywanie dodatkowych zakupów artykułów żywnościowych lub częstsze otrzymywanie paczek, albo korzystającym z diety¹¹². Taka opinia lekarza co do stanu zdrowia skazanego, uniemożliwiająca mu odbycie wymierzonej kary dyscyplinarnej w całości lub w części, predestynuje decyzję dyrektora zakładu karnego w przedmiocie odroczenia lub przewrótania wykonywania takiej kary dyscyplinarnej albo jej zmiany na taką, której stan zdrowia skazanego umożliwia odbycie¹¹³.

Brak zasięgnięcia powyżej wskazywanych opinii narusza prawa osadzonych, czy to tymczasowo aresztowanych, czy odbywających karę pozbawienia wolności, i wywołuje wszczęcie większości postępowań odszkodowawczych, ewentualnie dyscyplinarnych czy nawet karnych.

Pomimo że przesłanki warunkowego przedterminowego zwolnienia w art. 77, art. 78, art. 79 ustawy Kodeks karny nie uzależniają stosowania tej instytucji od stanu zdrowia, to jego udzielenie bez zasięgnięcia opinii biegłych w przypadku skazanych za przestępstwo określone w art. 197–203 kodeksu karnego, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych¹¹⁴, jest bezprawne.

¹⁰⁸ Art. 131 a pkt 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

¹⁰⁹ Art. 145 § 3 w zw. z art. 143 § 1 pkt 8 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

¹¹⁰ Art. 143 § 1 pkt 4 i 5 i art. 222 § 2 pkt 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

¹¹¹ Art. 222 § 2 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

¹¹² Art. 145 § 4 i § 5 i art. 222a § 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

¹¹³ Art. 148 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

¹¹⁴ Art. A62 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.

Sąd, wykonując wydane orzeczenie o zastosowaniu środka zabezpieczającego¹¹⁵ związanego z umieszczeniem w zakładzie psychiatrycznym¹¹⁶, winien jest uzyskać opinię komisji psychiatrycznej¹¹⁷ do spraw środków zabezpieczających, która określa rodzaj zakładu psychiatrycznego¹¹⁸. Gdy już środek zabezpieczający w postaci terapii w zakładzie psychiatrycznym jest wykonywany, to kierownik tego zakładu psychiatrycznego co najmniej raz na 6 miesięcy, a także na każde żądanie sądu oraz niezwłocznie w przypadku zmiany stanu zdrowia sprawcy wskazującego na dalszą bezcelowość pozostawiania w zakładzie, sporządza opinię o stanie zdrowia sprawcy, o postępach w leczeniu i terapii, które to opinie są przesyłane sądowi¹¹⁹. Opinie są sporządzane co najmniej co 6 miesięcy, bowiem na podstawie art. 204 § 1 k.k.w. sąd orzeka w przedmiocie dalszego stosowania tego środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, a natychmiastowo, gdy opinia wskazuje o bezcelowości dalszego tam przebywania. Co więcej, w takich sytuacjach w razie wątpliwości sądu, może on zasięgnąć opinii innych biegłych właściwej specjalności co do utrzymywania lub braku potrzeby stosowania tego środka¹²⁰. Opinie o stanie zdrowia sprawcy i ewentualnie opinie biegłych sądowych są także sporządzane w przypadku stosowania środków zabezpieczających w postaci terapii i terapii uzależnień¹²¹, z tym że sąd orzeka

¹¹⁵ Zob.: art. 93a§ 1 pkt 4 z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 2016.1137 t.j. ze zm.

¹¹⁶ O którym mowa w art. 200 § 1 k.k.w., tj: podmiot leczniczy udzielający świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie opieki psychiatrycznej.

¹¹⁷ W skład komisji wchodzi: po dwie osoby powołane z ramienia ministra właściwego do spraw zdrowia, Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie, trzy osoby z Regionalnych Ośrodków Psychiatrii Sądowej, po jednym przedstawicielu z Sekcji Psychiatrii Sądowej Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego i zgłoszonym przez Komisję do spraw Szpitalnictwa Psychiatrycznego Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Zob. § 2 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 16 stycznia 2017 r. w sprawie komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających i wykonywania środków zabezpieczających w zakładach psychiatrycznych, Dz.U.2017.119; wydane na podstawie art. 201 § 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. poz. 557, z późn. zm.

¹¹⁸ Art. 201 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. poz. 557, z późn. zm.

¹¹⁹ Art. 203 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. poz. 557, z późn. zm.

¹²⁰ Art. 201 § 1 zdanie drugie ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. poz. 557, z późn. zm.

¹²¹ Zob. art. 93a§ 1 pkt 2 i 3 z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 2016.1137 t.j. ze zm.

nie rzadziej niż co 12 miesięcy, więc w takich samych odstępach czasu musi być sporządzona opinia, chyba że stan zdrowia skazanego ulegnie zmianie¹²².

Ponadto obok wspomnianego uprawnienia skazanemu przebywającemu w zakładzie psychiatrycznym dopiero na skutek pozytywnej opinii lekarza prowadzącego można udzielić zezwolenia na czasowy pobyt poza zakładem pod opieką członka rodziny lub osoby godnej zaufania, jeżeli jest to uzasadnione względami terapeutycznymi lub ważnymi względami rodzinnymi, zaś niebezpieczeństwo, że sprawca przebywający poza zakładem dopuści się czynu zabronionego lub zagrazi własnemu życiu lub zdrowiu, jest nieznaczne¹²³.

* * *

Powyższe wskazuje, że obowiązek korzystania z opinii biegłych w postępowaniu penitencjarnym ma duże znaczenie. Przede wszystkim sąd i inne organa mają obowiązek korzystania w toku postępowania z opinii biegłych, ewentualnie podmiotów prezentujących wysoki poziom wiedzy specjalistycznej. Brak opinii, brak oparcia się na właściwej opinii biegłego o stosownej wiedzy, brak jej uzyskania we właściwym terminie sprawia, że mogą zostać naruszone prawa człowieka, w tym zasady wyrażone w Konstytucji i Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹²⁴, którą Polska ratyfikowała.

Potwierdził to Trybunał Sprawiedliwości w wyroku Witek przeciwko Polsce¹²⁵, Musiał przeciwko Polsce¹²⁶, Varbanow przeciwko Bułgarii¹²⁷, wskazując, iż do orzekania w niektórych sprawach wymagających specjalnej wiedzy niezbędne są opinie biegłych lub opinie specjalistów danej dziedziny, jak np. lekarzy czy psychologów i psychiatrów, sporządzone w sposób rzetelny i niezwłoczny, które winny być aktualne i oparte na stanie będącym przedmiotem rozpoznania. W postępowaniu penitencjarnym jest to przede wszystkim aktualny stan zdrowia skazanych, a także stan

¹²² Art. 201 § 4 w zw. z § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. poz. 557, z późn. zm.

¹²³ Art. 204 d ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. poz. 557, z późn. zm.

¹²⁴ Dz.U.1993.61.284.

¹²⁵ Witek v Polska, wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2010 r. (ostateczny 11/04/2011) skarga nr 13453/07.

¹²⁶ Musiał v Polska, wyrok Trybunału Sprawiedliwości nr 24557/94, §43, ECHR 1999-II).

¹²⁷ Varbanov v Bułgaria, nr 31365/96, § 47, ECHR 2000-X.

potrzeb ich i ich rodzin. Trzeba także pamiętać, iż sporządzanie opinii w postępowaniu penitencjarnym uzależnione jest od podstaw opiniowania. Czym innym jest diagnozowanie i opiniowanie w sprawach karnych, cywilnych, administracyjnych, a czym innym – w zakresie funkcjonowania człowieka w warunkach izolacji więziennej i możliwości takiego funkcjonowania oraz przesłanek negatywnych.

BIBLIOGRAFIA

1. Adamski A., Berent M., Leciak M. (red.), *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej*, Warszawa 2016.
2. Cieślak M., *Psychiatria w procesie karnym*, Warszawa 1968.
3. Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2015.
4. Dzierżanowska J., *Biegli w postępowaniu sądowym cywilnym i karnym: praktyczne omówienie regulacji z orzecznictwie*, Warszawa 2016.
5. Eichstaedt K., Galecki P., Depko A., *Metodyka pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa w sprawach karnych*, Warszawa 2012.
6. Jurek T., *Opiniowanie sądowo-lekarskie w przestępstwach przeciwko zdrowiu*, Warszawa 2010.
7. Krajewski K., Stańdo-Kawecka B. (red.), *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, Warszawa 2011.
8. Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. V, Warszawa 2014.
9. Mrozek K., „Zbyt ciężkie skutki natychmiastowego wykonania kary” jako podstawowa przesłanka; NKPK 2015/35/109–122.
10. Mrozek K., *Obligatoryjne odroczenie wykonania kary ze względu na stan zdrowia skazanego*, NKPK 2014/31/91–103.
11. Niedzielski L., Głosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 1977 r., II KR 371/76, OSP 1978, z. 3, poz. 57.
12. Nowicki K., *Odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności*, PiP 2010/12/53–65.
13. Papierkowski Z., *Co prawo karne zawdzięcza psychologii?*, Lublin 1947, z. 22.
14. Paszkowska M., *Podstawy prawne i zakres opieki medycznej dla osadzonych*, PPP 2015/2/22–3.
15. Postulski K., *Fakultatywne odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności*, „Palestra” 2013/5–6/51–70.
16. Postulski K., *Głosa do postanowienia s. apel. z dnia 2 lutego 2016 r.*, II AKzw 54/16.
17. Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2016.
18. Postulski K., *Stan zdrowia skazanego w aspekcie zdolności do odbywania kary pozbawienia wolności*, Prok. i Pr. 2015/7–8/151–174.
19. Sługocki J., *Kara grzywny samoistnej i jej wykonanie*, Warszawa 1984.
20. Wysocka M., *Odroczenie i rozłożenie na raty kary grzywny*, NKPK 2005/18/303–314.

ŹRÓDŁA PRAWA

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1997.78.483.
2. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności; Dz.U. 1993.61.284.
3. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.
4. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego.
5. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego.
6. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia.
7. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 2016.1137 t.j. ze zm.
8. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz.U. 2015.1094 t.j. ze zm.
9. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 1997.90.557 ze zm.
10. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz.U. 2016.2137 t.j. ze zm.
11. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz.U. 2016.487 t.j. ze zm.
12. Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, Dz.U. 2012.576 t.j. ze zm.
13. Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych, Dz.U. 2015.298 t.j. ze zm.
14. Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych, Dz.U. 2015.2139 t.j. ze zm.
15. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz.U. 2016.224 t.j. ze zm.
16. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, Dz.U. 2013.856 t.j. ze zm.
17. Ustawa z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych, Dz.U. 2016.391 t.j. ze zm.
18. Ustawa z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych, Dz.U. 2016.722 t.j. ze zm.
19. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, Dz.U. 2016.1666 t.j. ze zm.
20. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania, Dz.U. 2003.152.1494.
21. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 stycznia 2017 r. w sprawie komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających i wykonywania środków zabezpieczających w zakładach psychiatrycznych, Dz.U. 2017.119.

ORZECZENIA

1. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2003 r., III KK 187/03.
2. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 r., V KK 301/10.
3. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2004 r., III KK 92/04.
4. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1974 r., IV KRN 17/74.
5. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 lipca 1980 r., V KRN 146/80.
6. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 października 2005 r., II AKz w 641/05.

7. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 r., V KK 301/10.
8. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1974 r., IV KRN 17/74.
9. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 lipca 1980 r., V KRN 146/80.
10. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2004 r., III KK 92/04.
11. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 14 września 2011 r., II AKzw 865/11.
12. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 26 maja 2010 r., II AKzw 395/10.
13. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 5 listopada 2008 r., II AKzw 854/08.
14. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 sierpnia 2003 r., II AKz 608/03.
15. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 czerwca 2004 r., II AKzw 299/04.
16. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 13 października 2004 r., II AKzw 837/04.
17. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 września 2000 r., II AKz 344/00.
18. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 15 grudnia 2010 r., II AKzw 845/10.
19. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 19 maja 2010 r., II AKzw 354/10.
20. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 września 2009 r., II AKzw 758/09.
21. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 kwietnia 2016 r., II AKzw 333/16.
22. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 lutego 2016 r., II AKzw 68/16.
23. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 14 stycznia 2016 r., II AKzw 1136/15.
24. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 września 2014 r., II AKzw 1002/14.
25. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 14 września 2015 r., II AKzw 844/15.
26. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 9 września 2014 r., II AKzw 1008/14.
27. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 21 lipca 2015 r., II AKzw 1178/15.
28. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 9 grudnia 2005 r., AKzw 785/05.
29. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 czerwca 2002 r., AKz 363/02.
30. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 9 kwietnia 2008 r., AKzw 374/08.

31. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 13 sierpnia 2008 r., II AKzw 976/08.
32. Postanowienie Sądu Okręgowego w Słupsku z dnia 23 listopada 2016 r., III Kow 1351/16.
33. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 23 czerwca 2014 r., II AKzw 702/14.
34. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 18 stycznia 2006 r., II AKzw 871/05.
35. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 10 lutego 2016 r., II AKzw 1286/15.
36. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 14 lutego 2001 r., II AKz 496/00.
37. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 15 czerwca 2012 r., II AKzw 581/12.
38. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 10 kwietnia 2001 r., II AKz 198/01.
39. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 31 lipca 2014 r., II AKa 485/14.
40. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 10 lutego 2016 r., II AKzw 1286/15.
41. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 lutego 2016 r., II AKzw 61/16.
42. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 listopada 2010 r., II AKzw 1156/10.
43. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 maja 2006 r., II AKzw 321/06.
44. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 23 czerwca 2014 r., II AKzw 702/14.
45. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 marca 2007 r., II AKzw 189/07.
46. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 stycznia 2015 r., II AKzw 34/15.
47. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 lutego 2016 r., II AKzw 54/16.
48. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 stycznia 2015 r., II AKzw 34/15.
49. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 marca 2007 r., akt II AKzw 189/07.
50. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 stycznia 2005 r., II AKzw 859/04.
51. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 lutego 2016 r., II AKzw 54/16.
52. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 27 lutego 2013 r., II AKa 150/13.
53. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2013 r., III KK 150/13.

54. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 lutego 2016 r., II AKzw 54/16.
55. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2014 r., II KK 366/13.
56. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 listopada 2014 r., II AKzw 1293/14.
57. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 maja 1999 r., II AKz 245/99.
58. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 maja 1999 r., II AKz 245/99.
59. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 maja 1999 r., II AKz 245/99.
60. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1975 r., IV KR 7/75.
61. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 1976 r., II KR 167/76.
62. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1983 r., II KR 191/83.
63. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29 listopada 2011 r. Giszczak v Polska Skarga nr 40195/08; ust 36, 38.
64. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 listopada 2002 r. Płoski v Polska, nr 26761/95, ust. 32.
65. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2010 r. Witek v Polska (ostateczny 11/04/2011) skarga nr 13453/07.
66. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Musiał v Polsce, nr 24557/94, §43, ECHR 1999-II.
67. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Varbanov v Bułgaria, nr 31365/96, § 47, ECHR 2000-X.

STRESZCZENIE

Katarzyna KITA-WAŁĘKA

OPINIOWANIE BIEGŁYCH W ASPEKCIE PENITENCJARNYM

Słowa kluczowe: opiniowanie biegłych, opinie biegłych, opinie specjalistów, postępowanie penitencjarne, postępowanie wykonawcze

Artykuł omawia zagadnienie korzystania z opinii biegłych i innych specjalistów w postępowaniu penitencjarnym. Z opinii sąd korzysta w przypadku postępowań o zarządzenie wykonania kary czy zmianę orzeczonej kary na inną, odroczenie kary i przerwę w odbywaniu kary pozbawienia wolności.

Judykatura wskazuje, że sąd przede wszystkim korzysta z opinii specjalistów z zakresu medycyny, psychologii i psychiatrii w postępowaniach o odroczenie kary pozbawienia wolności i o przerwę w odbywaniu kary pozbawienia wolności.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy także wprost wskazuje przypadki dotyczące osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanych, w których konieczne jest zasięgnięcie opinii specjalistów.

SUMMARY

Katarzyna KITA-WAŁĘKA

THE EXPERTS OPINION IN PENITENTIARY PROCEEDINGS

Keywords: Pronounce judgement, expert opinions, penitentiary proceedings, enforcement proceedings

The paper focuses on the issues related to an expert's opinions in penitentiary proceedings. The court consult experts from different fields in the proceedings of the enforcement of the conditionally suspended penalty or conversion of the imposed penalty in sentence for another, reprove of the sentence and a suspension in the execution of the penalty of deprivation of liberty. The Court judgements indicate that the court particularly seek an opinion from such experts as medicine, psychiatry, psychology, especially in such proceedings as a postpone of the penalty of deprivation of liberty and a suspension in the execution of the penalty of deprivation of liberty. The Polish Executive Penal Code (06.06.1997) also shows other than above cases that require on opinion of a certain experts in particular circumstances indicated in this legal act.

NOTA O AUTORZE

Dr Katarzyna Kita-Wałęka jest adiunktem na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Doświadczenie jako wykładowca zdobywała także na innych uczelniach, w tym m.in. w Wyższej Szkole Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach. Pracę na uczelni łączy z praktyką zawodową, wykonując czynności adwokata w ramach prowadzonej kancelarii adwokackiej.